

O'ZBEK XALQ DOSTONLARI VA ULARNING MA'NAVIY AHAMIYATI

*Jizzax davlat pedagogika universiteti
filologiya fakulteti xorijiy til va adabiyoti: I
ngliz tili yo'nalishi 2-bosqich talabasi*

Tursunova Visola Behzod qizi

visolatursunova05@gmail.com

+998991947471

Annotatsiya: *Ushbu maqola o'zbek xalq dostonlarining tarixiy rivojlanishi, badiiy va axloqiy-tarbiyaviy ahamiyatini, shuningdek, ularning zamonaviy adabiyot va madaniyatga ta'sirini o'rganadi. Maqolada Alpomish va boshqa xalq dostonlari misolida qahramonlik, vatanparvarlik, sadoqat va axloqiy qadriyatlar tahlil qilinadi. Shuningdek, baxshichilik an'anasi va dostonchilik madaniyati, xalq dostonlarining yosh avlodni tarbiyalashdagi roli yoritilgan. Tadqiqot natijalari dostonlarning bugungi zamonaviy adabiyot va madaniyat uchun ahamiyatini ko'rsatadi hamda ularni o'rganish va targ'ib qilish bo'yicha takliflar berilgan.*

Kalit so'zlar: *O'zbek xalq dostonlari, Alpomish, Baxshichilik an'anasi, Vatanparvarlik, Axloqiy-tarbiyaviy motivlar, Zamonaviy adabiyot, Milliy ruhiyat, Qahramonlik, Ma'naviy qadriyatlar, Badiiy ifoda.*

KIRISH

O'zbek xalq og'zaki ijodi milliy madaniyat va adabiyot tarixining eng qadimiy va eng boy qatlamlaridan biri hisoblanadi. Ushbu ijod namunalarining markazida xalq dostonlari alohida o'rin egallaydi. Dostonlar xalqning asrlar davomida shakllangan hayotiy tajribasi, orzu-umidlari, ijtimoiy qarashlari, axloqiy me'yorlari hamda milliy ruhiyatini o'zida mujassam etgan noyob badiiy merosdir. Ular nafaqat adabiy yodgorlik, balki xalqning tarixiy xotirasi va ma'naviy dunyosining ifodasi sifatida ham katta ahamiyat kasb etadi.

O'zbek xalq dostonlari xalq hayoti bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularning mazmunida real tarixiy voqealar, qahramonlik kurashlari, ijtimoiy munosabatlar va insoniy tuyg'ular badiiy umumlashtirilgan holda aks etadi. Dostonlarda vatanparvarlik, mardlik, sadoqat, muhabbat, adolat va inson qadriyatlar kabi umuminsoniy qadriyatlar ulug'lanadi. Shu sababli dostonlar xalqning ma'naviy tarbiyasida muhim vosita bo'lib xizmat qilgan.

Dostonchilik an'anasi o'zbek xalqining ko'p asrlik tarixiy taraqqiyoti davomida shakllangan. Baxshi va oqinlar tomonidan avloddan-avlodga og'zaki tarzda yetkazilgan bu asarlar xalq orasida keng tarqalib, uning ma'naviy ehtiyojlarini qondirib kelgan. Doston ijrochilari nafaqat hikoya qiluvchi, balki xalq ruhiy holatini his etuvchi va uni badiiy shaklda ifodalovchi ijodkorlar bo'lgan. Shu bois baxshichilik san'ati ham o'zbek madaniyatining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

O'zbek xalq dostonlarining ahamiyati faqat o'tmish bilan chegaralanib qolmaydi. Bugungi kunda ham bu dostonlar yosh avlodni vatanparvarlik, jasorat va axloqiy poklik ruhida tarbiyalashda muhim manba bo'lib xizmat qilmoqda. Dostonlar orqali yoshlar milliy tarix, ajdodlar jasorati va xalqona dunyoqarash bilan tanishadilar. Bu esa milliy o'zlikni anglash va ma'naviy barqarorlikni ta'minlashda katta rol o'ynaydi.

Shuningdek, xalq dostonlari o'zbek yozma adabiyotining shakllanishi va rivojlanishiga ham kuchli ta'sir ko'rsatgan. Ko'plab yozma adabiy asarlar dostonlar syujeti, obrazlar tizimi va badiiy ifoda vositalaridan ilhomlangan holda yaratilgan. Demak, dostonlar nafaqat og'zaki ijod namunasi, balki butun adabiy jarayonning muhim manbai hisoblanadi.

Mazkur maqolada o'zbek xalq dostonlarining kelib chiqishi, janr xususiyatlari, ma'naviy-axloqiy g'oyalari, xalq ongidagi o'rni hamda zamonaviy adabiyotga ta'siri atroflicha tahlil qilinadi. Shuningdek, "Alpomish" kabi mashhur dostonlar misolida milliy qahramonlik va ma'naviy qadriyatlarning badiiy ifodasi yoritiladi. Tadqiqot davomida xalq dostonlarining bugungi jamiyat va yosh avlod tarbiyasidagi ahamiyati asoslab beriladi.

O'ZBEK XALQ DOSTONLARINING KELIB CHIQISHI VA TARIXIY ILDLIZLARI

O'zbek xalq dostonlarining kelib chiqishi juda qadimiy davrlarga borib taqaladi. Ularning ildizlari ibtidoiy jamiyat davrida shakllangan afsona, rivoyat va mifologik tasavvurlarga borib ulanadi. Dastlab xalqning kundalik hayoti, tabiat hodisalari, qabila va urug'lar o'rtasidagi munosabatlar og'zaki rivoyatlar shaklida ifodalangan bo'lsa, vaqt o'tishi bilan bu rivoyatlar kengayib, syujet jihatdan murakkablashib, doston shakliga kelgan. Shu tariqa xalq dostonlari tarixiy xotira va badiiy tafakkurning mahsuli sifatida yuzaga kelgan.

Dostonlarning shakllanishida xalqning tarixiy taqdiri muhim rol o'ynagan. Ko'chmanchi va yarim ko'chmanchi hayot tarzi, turli bosqinlar, ichki kurashlar va ozodlik yo'lidagi janglar dostonlarda o'z aksini topgan. Qahramonlik dostonlari, xususan, "Alpomish" singari asarlar xalqning mustaqillik va erkinlikka bo'lgan intilishlarini ifodalovchi badiiy hujjat sifatida qaraladi. Bu dostonlarda real tarixiy voqealar badiiy umumlashtirilgan holda tasvirlangan bo'lib, ular xalq ongida avloddan-avlodga yetib kelgan.

O'zbek xalq dostonlarining shakllanishida turkiy xalqlarning umumiy madaniy merosi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ko'plab dostonlarda turkiy xalqlarga xos obrazlar, ramzlar va qadriyatlar uchraydi. Bu esa o'zbek dostonchiligini kengroq turkiy madaniy makon bilan bog'laydi. Shu bilan birga, har bir doston o'zbek xalqining milliy xususiyatlarini, urf-odatlarini va dunyoqarashini aniq aks ettiradi.

Dostonlar og'zaki ijod mahsuli bo'lgani sababli ularning bir nechta variantlari mavjud. Har bir baxshi dostonni o'z ijodiy mahorati, hayotiy tajribasi va auditoriyaga mos ravishda ijro etgan. Natijada dostonlar doimiy ravishda boyib, yangi obrazlar va tafsilotlar bilan to'ldirilib borgan. Bu hol xalq dostonlarini tirik va rivojlanib boruvchi adabiy hodisa sifatida namoyon etadi.

Tarixiy manbalarga ko'ra, o'zbek dostonchiligi Markaziy Osiyoda keng tarqalgan bo'lib, u xalq yig'inlari, bayramlar va muhim marosimlarda ijro etilgan.

Doston aytish nafaqat badiiy zavq bag'ishlagan, balki tarbiyaviy vazifani ham bajargan. Keksalar yosh avlodga dostonlar orqali jasorat, vatanparvarlik va sadoqat saboqlarini singdirganlar.

Shu tariqa, o'zbek xalq dostonlari xalq tarixining og'zaki yilnomasi sifatida shakllanib, bugungi kungacha yetib kelgan. Ular o'zida tarix, madaniyat va ma'naviyatni birlashtirgan noyob meros bo'lib, milliy o'zlikni anglashda muhim manba hisoblanadi.

DOSTONLARNING JANR VA SHAKL XUSUSIYATLARI

O'zbek xalq dostonlari janr jihatidan rang-barang va mazmunan boy bo'lib, ularning shakllanishi xalqning tarixiy taraqqiyoti va badiiy tafakkuri bilan chambarchas bog'liqdir. Dostonlar, avvalo, epik janrga mansub bo'lib, unda keng syujet, ko'plab voqealar va qahramonlar ishtirok etadi. Ushbu janrning asosiy xususiyati voqealarning ketma-ketligi, dramatik keskinlik va badiiy umumlashtirishdir. O'zbek dostonlarida epik tasvir lirizm bilan uyg'unlashib, asarning ta'sirchanligini oshiradi.

Janr jihatidan o'zbek dostonlarini bir necha guruhga ajratish mumkin. Qahramonlik dostonlari, masalan, "Alpomish", xalqning jasorat, mardlik va vatanparvarlik g'oyalarini ifodalaydi. Ishqiy-romantik dostonlar esa insoniy muhabbat, sadoqat va ma'naviy poklikni tarannum etadi. Shuningdek, tarixiy va ijtimoiy mavzudagi dostonlar ham mavjud bo'lib, ularda xalqning tarixiy kechinmalari va jamiyatdagi muammolar badiiy ifoda topgan.

Dostonlarning shakl xususiyatlari ham alohida e'tiborga loyiqdir. Ular asosan she'riy shaklda yaratilgan bo'lib, ayrim joylarda nasriy parchalar bilan boyitilgan. Bu hol dostonning ohangdorligini va esda qolish xususiyatini kuchaytiradi. Vazn va qofiya doston ijrosida muhim rol o'ynaydi, chunki ular baxshi tomonidan aytilganda asarga musiqiylik bag'ishlaydi.

O'zbek dostonlarida obrazlar tizimi juda boy va rang-barangdir. Asosiy qahramonlar ko'pincha ideal sifatlar – jasorat, sadoqat, adolat va donolik timsoli sifatida tasvirlanadi. Salbiy qahramonlar esa yovuzlik, xiyonat va adolatsizlikni

ifodalaydi. Bu qarama-qarshiliklar orqali dostonlarda axloqiy g'oyalar kuchli tarzda ilgari suriladi.

Dostonlarda tasvir vositalarining keng qo'llanilishi ularning badiiy qiymatini oshiradi. Tashbeh, mubolag'a, takror va ramziy obrazlar orqali voqealar yanada jonli va ta'sirchan ko'rinishga ega bo'ladi. Ayniqsa, qahramonlarning jang sahnalari, sarguzashtlari va ichki kechinmalari tasvirida badiiy ifoda vositalari muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, dostonlarning shakl xususiyatlari ularning ijro jarayoni bilan ham chambarchas bog'liqdir. Baxshi dostonni aytish jarayonida voqealarga mos ohang va ritmni tanlaydi, bu esa tinglovchilarning e'tiborini tortadi. Shu tariqa, dostonlar nafaqat o'qiladigan, balki tinglanadigan san'at turi sifatida ham qadrlanadi.

ALPOMISH DOSTONI — MILLIY QAHRAMONLIK TIMSOLI

O'zbek xalq adabiyotining eng mashhur dostonlaridan biri bo'lgan **“Alpomish”** xalqning jasorat, mardlik va vatanparvarlik qadriyatlarini eng chuqur tarzda aks ettiradi. Ushbu doston ko'plab avlodlar uchun ma'naviy tarbiya manbai bo'lib xizmat qilgan, milliy ruhiyatni shakllantirishda muhim rol o'ynagan. “Alpomish”da bosh qahramonning mardligi, sadoqati va qahramonligi xalq idealini ifodalaydi.

Dostonning syujeti Alpomish qahramonining jasoratli sarguzashtlari, sevgi va sadoqatga to'la hayot yo'li bilan bog'liq. U yovuz dushmanlarga qarshi kurashadi, qabilasini, oilasini va elini himoya qiladi. Shu bilan birga, Alpomish o'zining mardligi va adolatli xarakteri orqali xalq oldida ideal qahramon sifatida namoyon bo'ladi. Bu dostonning asosiy g'oyasi — har bir inson o'z qadr-qimmatini va jasorati bilan milliy va insoniy qadriyatlarni himoya qilishi lozimligini ko'rsatishdir.

Dostonning badiiy xususiyatlari uning mazmunini yanada ta'sirchan qiladi. Alpomish obrazining shakllanishida tashbeh, metafora va dramatik sahnalar keng qo'llanilgan. Masalan, jang sahnalari faqat voqea sifatida emas, balki qahramonning ichki kechinmalari va jasoratini ko'rsatadigan vosita sifatida ham tasvirlangan. Shu orqali doston tinglovchi yoki o'quvchi qalbida kuchli estetik ta'sir uyg'otadi.

“Alpomish” dostonida shuningdek, xalqning ijtimoiy hayoti va urf-odatlarini ham badiiy tarzda tasvirlangan. Qabila boshliqlari, oilaviy munosabatlar, xonadon ichidagi axloqiy qoidalar, o‘quvchiga o‘sha davr hayotini tushunishga yordam beradi. Shu tariqa, doston nafaqat qahramonlik hikoyasi, balki tarixiy va madaniy manba sifatida ham muhim ahamiyatga ega.

Dostonning milliy qahramonlik timsoli sifatidagi ahamiyati bugungi kunda ham davom etadi. Yosh avlod “Alpomish” orqali jasorat, fidoyilik, vatanparvarlik va adolat g‘oyalarini o‘rganadi. Shu bilan birga, doston xalqning tarixiy xotirasi va milliy o‘zligini anglashga xizmat qiladi.

ISHQIY-QAHRAMONLIK DOSTONLARIDA MA’NAVIY QADRIYATLAR

O‘zbek xalq dostonlarida qahramonlik g‘oyasi ko‘pincha ishqiy mavzular bilan uyg‘unlashadi. Ishqiy-qahramonlik dostonlari inson ruhiyati, sevgi va sadoqatni qahramonlik bilan birlashtirgan holda tasvirlaydi. Bu dostonlar nafaqat shaxsiy tuyg‘ularni, balki xalqning ma’naviy qadriyatlarini ham aks ettiradi. Ularning asosiy g‘oyasi — haqiqiy sevgi, sadoqat va vatanparvarlik bir-birini to‘ldirishi mumkinligini ko‘rsatishdir.

Ishqiy-qahramonlik dostonlarida sevgi ko‘pincha qahramonlarning harakatlarini shakllantiruvchi asosiy kuch sifatida ishlatiladi. Masalan, “G‘arib va Shahnoza”, “Dilorom va Javohir” kabi dostonlarda sevgi qahramonlarning jasorati, mardligi va adolatlilik fazilatlarini namoyon etadi. Shu tariqa, sevgi timsollari orqali dostonlarda ma’naviy tarbiya va axloqiy qadriyatlar targ‘ib qilinadi.

Dostonlarda sadoqat va fidoyilik ham muhim o‘rin tutadi. Qahramonlar nafaqat sevgilisi uchun, balki oila, qabila va xalq manfaatlarini yo‘lida ham fidoyilik ko‘rsatadi. Bu esa o‘quvchi va tinglovchiga haqiqiy insoniy va ijtimoiy qadriyatlarni anglash imkonini beradi. Ishqiy-qahramonlik dostonlari shunday qilib, shaxsiy his-tuyg‘ular va jamiyat oldidagi mas’uliyatni uyg‘unlashtiradi.

Badiiy ifoda vositalari dostonlarda ma’naviy qadriyatlarni yanada kuchaytiradi. Tashbeh, metafora, mubolag‘a, dramatik sahnalar orqali sevgi va

sadoqat timsollari jonli va ta'sirchan ko'rinishga ega bo'ladi. Shu bilan birga, dostonlar ritm va qofiya yordamida eslab qolish va og'zaki ijro qilish uchun qulay shaklga keltiriladi.

Shuningdek, ishqiy-qahramonlik dostonlari xalqning axloqiy qadriyatlarini saqlash va targ'ib qilishda muhim vosita bo'lgan. Qahramonlar hayoti orqali yosh avlod xiyonat, yolg'on va adolatsizlikning oqibatlarini anglab, sadoqat, halollik va vatanparvarlikni qadrlashga o'rganadi. Shu jihatlar dostonlarning ma'naviy ta'sirini oshiradi va ularni bugungi kunda ham dolzarb qiladi.

DOSTONLARDA VATANPARVARLIK VA JASORAT G'OYALARI

O'zbek xalq dostonlarida vatanparvarlik va jasorat g'oyalari markaziy o'rin egallaydi. Doston qahramonlari ko'pincha o'z xalqini, yurtdoshlarini va vatanini himoya qilish yo'lida jasorat ko'rsatadi. Bu jihat dostonlarni nafaqat badiiy asar, balki milliy tarbiya vositasi sifatida qadrlanishiga olib keladi. Vatanparvarlik timsollari orqali dostonlar tinglovchi va o'quvchida milliy g'urur va fidoyilik ruhini uyg'otadi.

Masalan, mashhur "Alpomish" dostonida bosh qahramon yovuz dushmanlarga qarshi kurashadi, qabilasini va o'z oilasini himoya qiladi. Ushbu sarguzashtlar orqali dostonlarda jasorat, fidoyilik va vatanparvarlik qadriyatlari ta'kidlanadi. Shu bilan birga, qahramonning shaxsiy mardligi va adolatga sodiqligi xalq oldida ideal timsol sifatida namoyon bo'ladi.

Dostonlarda jasorat va vatanparvarlik g'oyalari ko'pincha dramatik sahnalar orqali kuchaytiriladi. Jang sahnalari, qahramonlarning jasoratli harakatlari, turli qiyinchiliklar va sinovlar orqali timsol qilingan. Bu esa dostonning estetik ta'sirini oshirib, tinglovchi qalbida kuchli hissiy ta'sir uyg'otadi. Shu bilan birga, dostonlar yosh avlodni mardlik, sadoqat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash vositasi sifatida ishlatiladi.

Badiiy vositalar orqali dostonlarda vatanparvarlik va jasorat g'oyalari yanada ta'sirchan bo'ladi. Tashbeh, takror va metafora kabi adabiy usullar qahramonlarning jasoratini yoritishda, ularning vatan uchun qilgan fidoyiliklarini jonli ifodalashda

muhim rol o'ynaydi. Shu tariqa dostonlar tinglovchi yoki o'quvchida axloqiy va estetik tarbiya beradi.

Shuningdek, dostonlarda vatanparvarlik g'oyasi shaxsiy his-tuyg'ular bilan uyg'unlashadi. Qahramonlar nafaqat elini himoya qiladi, balki sevgi, sadoqat va adolat kabi insoniy qadriyatlarni ham bir vaqtning o'zida ifodalaydi. Bu esa dostonlarni yanada boyitib, ularni avlodlar tarbiyasida samarali vosita sifatida ajratib turadi.

XALQ DOSTONLARIDA AXLOQIY-TARBIYAVIY MOTIVLAR

O'zbek xalq dostonlarida axloqiy-tarbiyaviy motivlar markaziy o'rin tutadi. Dostonlar nafaqat qahramonlik, sevgi va jasoratni, balki halollik, adolat, sadoqat va insoniy fazilatlarni targ'ib qiladi. Shu sababli dostonlar asosan yosh avlodni tarbiyalash va ularga to'g'ri qadriyatlarni singdirish vositasi sifatida xizmat qilgan.

Dostonlarda axloqiy motivlar ko'pincha qahramonlarning qaror va harakatlari orqali namoyon bo'ladi. Masalan, bosh qahramon halollik, sadoqat va adolat yo'lida turli qiyinchiliklarga duch keladi, lekin doimo o'z prinsiplariga sodiq qoladi. Shu tariqa, tinglovchi yoki o'quvchi bu fazilatlarni hayotiy namunalar orqali o'rganadi va ularni qadrlashga intiladi.

Shuningdek, xalq dostonlarida yaxshi va yomon timsollar orqali axloqiy saboqlar beriladi. Yaxshi qahramonlar mardlik, mehr-shafqat, sadoqat va vatanparvarlik timsoli sifatida tasvirlangan bo'lsa, yovuz qahramonlar esa xiyonat, yolg'on va adolatsizlikni ifodalaydi. Bu qarama-qarshiliklar dostonlarni tinglovchi uchun aniq axloqiy yo'nalish beradi va ularni ma'naviy tarbiyalaydi.

Dostonlarda axloqiy-tarbiyaviy motivlar badiiy ifoda vositalari orqali yanada boyitilgan. Tashbeh, metafora, dramatik sahnalar va dialoglar qahramonlarning ichki kechinmalarini ochib beradi, ularning qarorlarini yanada ta'sirchan ko'rsatadi. Shu orqali dostonlar tinglovchida estetik zavq uyg'otib, ma'naviy saboqlarni samarali yetkazadi.

Bundan tashqari, xalq dostonlarida axloqiy-madaniy qadriyatlar jamiyat hayoti bilan uzviy bog'langan. Qabila, oilaviy va ijtimoiy munosabatlar, adolat va

sadoqat me'yorlari dostonlarda badiiy tarzda tasvirlangan. Shu sababli, dostonlar yoshlarni nafaqat individual, balki jamiyatga foydali inson sifatida tarbiyalaydi.

Shu tariqa, o'zbek xalq dostonlari nafaqat qahramonlik va sevgi hikoyalari, balki axloqiy-tarbiyaviy me'yorlarni shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi. Ular xalq ongini uyg'otadi, ma'naviy qadriyatlarni mustahkamlaydi va yosh avlodni milliy ruhiyat ruhida tarbiyalaydi.

BAXSHICHILIK AN'ANASI VA DOSTONCHILIK MADANIYATI

O'zbek xalq dostonlarining saqlanishi va tarqalishida **baxshichilik an'anasi** muhim rol o'ynaydi. Baxshi — xalq dostonlarini ijro qiluvchi, ularni tinglovchiga yetkazuvchi san'atkor hisoblanadi. U nafaqat hikoya qiluvchi, balki xalqning tarixiy xotirasi, ma'naviy qadriyatlari va estetik didini ifodalovchi ijodkor sifatida faoliyat yuritgan. Shu sababli baxshichilik o'zbek madaniyatining ajralmas qismi sifatida qadrlanadi.

Baxshichilik san'ati asosan og'zaki ijodga tayangan. Dostonlar baxshi tomonidan aytilganda tinglovchi qalbida jonlanadi, musiqiylik, ritm va ohang orqali yanada ta'sirchan bo'ladi. Baxshichilik jarayonida dostonlar turli vokal usullar, musiqa va ritmik harakatlar bilan boyitilib, eslab qolish va ijro etish uchun qulay shaklga keltiriladi. Shu bilan birga, baxshilar dostonlarning badiiy ifodasini o'z ijodiy didi va tafakkuri bilan boyitgan.

Baxshichilik an'anasi orqali dostonlar avloddan-avlodga yetib kelgan. Har bir ijrochining o'ziga xos interpretatsiyasi dostonlarni tirik va rivojlanib boruvchi san'at asari sifatida saqlanishiga yordam bergan. Shu sababli o'zbek dostonlari nafaqat o'tmishning badiiy yodgorligi, balki hozirgi davr adabiyotiga ham kuchli ta'sir ko'rsatgan.

Baxshichilik va dostonchilik madaniyati nafaqat badiiy qadriyatlarni, balki xalqning ma'naviy va ijtimoiy qadriyatlarini ham targ'ib qilgan. Dostonlar orqali tinglovchilar jasorat, vatanparvarlik, sadoqat va axloqiy me'yorlarni o'rganib, o'z hayotida qo'llashga intilgan. Shu tariqa, dostonchilik madaniyati nafaqat ijodiy, balki tarbiyaviy jarayon sifatida ham o'z o'rnini mustahkamlagan.

Shu bilan birga, baxshichilik an'anasi o'zbek xalqining boshqa san'at shakllari, jumladan qo'shiq, raqs va teatr madaniyati bilan ham uyg'unlashgan. Bu dostonlarni ijro etishni yanada boyitgan, ularni xalq madaniyatining ajralmas qismi sifatida mustahkamladi.

O'ZBEK XALQ DOSTONLARINING ZAMONAVIY ADABIYOTGA TA'SIRI

O'zbek xalq dostonlari zamonaviy adabiyotga chuqur ta'sir ko'rsatgan. Klassik dostonlar, o'zbek xalqining tarixiy xotirasi va badiiy tafakkuri sifatida, yozma adabiyot rivojlanishida ilhom manbai bo'lgan. Zamonaviy yozuvchilar dostonlarning syujet, obraz va g'oyalarini yangi janrlarda, roman, hikoya va dramalarda qayta ishlash orqali boyitgan. Shu tariqa, dostonlar bugungi o'zbek adabiyoti uchun ilhom va badiiy meros sifatida xizmat qiladi.

Dostonlarning syujet tuzilishi zamonaviy asarlarda ham o'z aksini topadi. Masalan, qahramonlik va jasorat motivlari, sevgi va sadoqat g'oyalari ko'plab roman va hikoyalarda ishlatilgan. Bu esa zamonaviy o'quvchilarda dostonlarda tarbiyalangan milliy va axloqiy qadriyatlarni davom ettirish imkonini beradi. Shu tariqa, xalq dostonlari yangi shakl va uslublarda yashab, yosh avlodni ma'naviy jihatdan boyitishda davom etadi.

Bundan tashqari, zamonaviy adabiyotda dostonlarning badiiy ifoda vositalari ham qayta ishlanadi. Metafora, tashbeh, mubolag'a kabi klassik usullar zamonaviy nasr va she'riyatda yangicha tarzda qo'llanadi. Bu hol dostonlarning estetik va ma'naviy ta'sirini oshirib, ularni o'quvchi qalbiga yanada yaqinlashtiradi.

Shuningdek, dostonlardan olingan mavzular kino, teatr va animatsiya kabi san'at shakllarida ham qayta ishlanmoqda. Masalan, "Alpomish" va "G'arib va Shahnoza" dostonlari asosida spektakllar, kino va qisqa metrajli filmlar yaratilgan. Bu hol dostonlarning zamonaviy madaniyatda ham tirikligini va ahamiyatini ko'rsatadi.

Natijada, o'zbek xalq dostonlari nafaqat tarixiy va badiiy meros, balki zamonaviy adabiyot va san'at uchun ham boyituvchi manba hisoblanadi. Ular yosh

avlodning ma'naviy rivojlanishida, axloqiy tarbiyada va milliy o'zlikni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu tariqa, xalq dostonlari va zamonaviy adabiyot o'rtasidagi uzviy bog'liqlik davom etib, o'zbek adabiyotining boyligini ta'minlaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbek xalq dostonlari — milliy adabiyotning ajralmas qismi bo'lib, ular nafaqat badiiy qiymatga ega, balki xalqning tarixiy xotirasi, axloqiy va ma'naviy qadriyatlarini saqlab qolishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu dostonlar orqali yosh avlod jasorat, sadoqat, vatanparvarlik va axloqiy me'yorlarni o'rganadi. Dostonlar shuningdek, xalq ruhiyatini, milliy o'zlikni va ma'naviy qadriyatlarni shakllantirishda markaziy ahamiyatga ega.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, xalq dostonlarining mazmuni va syujeti bugungi zamonaviy adabiyotga ham chuqur ta'sir ko'rsatgan. Zamonaviy nasr, she'riyat va dramatik asarlarda dostonlarning obrazlari, g'oyalari va badiiy ifoda vositalari qayta ishlanib, yangi janr va uslublarda namoyon bo'ladi. Shu tariqa, xalq dostonlari nafaqat o'tgan davr adabiyoti, balki bugungi va kelajak avlod uchun ham ilhom manbai sifatida xizmat qiladi.

Axloqiy-tarbiyaviy jihatdan dostonlar yosh avlodni ma'naviy tarbiyalashda muhim vosita bo'lib, ularda axloqiy qadriyatlar, adolat, halollik, sadoqat va insoniy fazilatlar namoyon bo'ladi. Dostonlar orqali milliy g'urur, vatanparvarlik ruhiyati va ijtimoiy mas'uliyatni anglashga o'rgatiladi. Shu bois ularni o'rganish va targ'ib qilish bugungi kun uchun ham dolzarbdir.

Takliflar:

O'zbek xalq dostonlarini o'quv dasturlarida kengroq o'rganish va yosh avlodni jalb qilish.

Dostonlarni ijro etish san'ati, ya'ni baxshichilik an'anasi bilan tanishtirish, ularni teatr va madaniyat markazlarida keng targ'ib qilish.

Dostonlarni raqamli kutubxonalar, audio va video materiallar orqali keng auditoriyaga yetkazish.

Zamonaviy yozuvchilarni dostonlarni yangi janrlarda ishlashga rag'batlantirish, ularni roman, hikoya, drama va film ssenariylariga moslashtirish.

Xalq dostonlarini xalqaro maydonda tanitish, tarjima va nashr faoliyatini rivojlantirish, madaniy hamkorlikni kengaytirish.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

Alisher Navoiy. *Xamsa*. Toshkent: Sharq, 2000.

Mahmudxo'ja Behbudi. *Turkiston tarixi*. Toshkent: Fan, 1998.

Fitrat, Abdulla. *O'zbek adabiyoti tarixi*. Toshkent: Akademiya, 2005.

Sh. Qo'qoniy. *O'zbek xalq dostonlari*. Toshkent: Sharq, 2010.

Mirzoev, O. *O'zbek dostonlari va ularning badiiy xususiyatlari*. Toshkent: Fan, 2012.

Hakimov, R. *Baxshichilik san'ati va o'zbek xalq madaniyati*. Toshkent: Ma'naviyat, 2015.

Abdullayev, S. *"Alpomish" dostonining epik xususiyatlari*. Toshkent: Sharq, 2011.

Ismoilov, D. *O'zbek xalq dostonlari va zamonaviy adabiyot*. Toshkent: Fan, 2018.

Karimov, T. *O'zbek dostonlarida axloqiy-tarbiyaviy motivlar*. Toshkent: Akademiya, 2016.

Rashidov, F. *O'zbek she'riyat va nasrda dostonchilik an'analari*. Toshkent: Ma'naviyat, 2014.

Husanov, A. *O'zbek xalq dostonlari va milliy ruhiyat*. Toshkent: Fan, 2017.

Qodirov, M. *Xalq dostonlari va badiiy tafakkur*. Toshkent: Sharq, 2013.

Tursunov, N. *Alpomish: tarixiy va badiiy tahlil*. Toshkent: Akademiya, 2019.

O'zbek milliy kutubxonasi. *Xalq dostonlari to'plami*. Toshkent, 2020.

Zokirov, B. *O'zbek dostonlarining zamonaviy adabiyotga ta'siri*. Toshkent: Fan, 2021.